

Remenyik Zsigmond

Saroküzlet

Katona József Színház

1964-65

Kecskemét

JOSEF MEHES KÖNYV
1995/118/29
KÖNYV KECSKEMET-ME

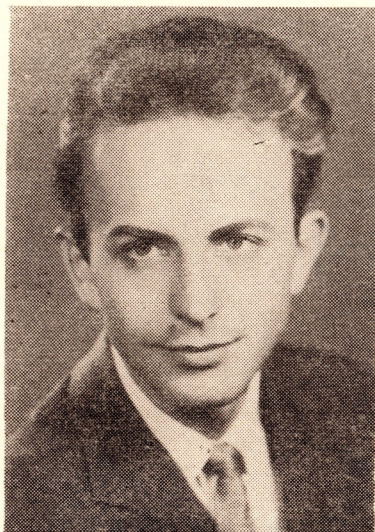
„Oktalan és vak az, aki nem látja
napnál is világosabban, még a na-
pot elsötétítő ködök ellenére is, hogy
az élet, a fejlődés és a jövő a ha-
ladásé, a közösségben dolgozó em-
beriségé és a szocializmusé — ami
előbb utóbb, de feltartóztathatatlá-
nul diadalmaskodik a világon.”

Remenyik Zsigmond

Ignác Rózsa:

A dormándi idegen

Remenyik Zsigmond trói arcképéhez

PATHÓ ISTVÁN

Élete során volt Heves megyei nemesi család úrfi sarja, kanonok rokona, papok nevelte egri diák, családja, neveltetése, környezete ellen lázadó kamasz-forradalmár, a világirodalom kincseit válogatás nélkül felhabzsoló lázas tanuló; Horatius, Marcus Aurelius, Voltaire, Diderot, Molière, Goethe, Heine, Cervantes, Erasmus, Swift, Freud, Einstein, Thomas Mann, Barbusse, Gide, Heinrich Mann, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Lasalle, Comte — győzném-e sorolni csak így össze-vissza kikapott nevekben is, ki mindenki vitára kész, heves olvasója (mint műveiből ez is kiderül). Volt céltalanul ödöngő, helyét nem lelelő váradi joghallgató; aztán nekivágott a vakvilágnak apja ellenére, anyja kevéske segítségével, s Hollandián át le Dél-Amerikába; meglakta Chilet, Perut, Boliviát, Argentínát, körbehajózva a Föld déli sarkát; élt, mint hajófűtő, szénlapátoló, potyautas, pincér, kőműves, csempész, koldus, bárzongorista, egyesületi énektanár, textilügynök, kereskedő, nők kegyelemkenyerén tengődő alkalmi vőlegény; költő lett Dél-Amerikában és Spanyolországban jelentek meg versei; évek múltán hazajött, feleségül vett egy dormándi parasztleányt; tehenészetet nyitott az Angyalföldön, hajnalban tejet hordott, délelőtt istállót gondozott, éjjel írt; a harmincas évek elejének művészei éltek körülötte, például Bortnyik Sándor, Peéry Piri, Palasovszky, s annyan, akik akkoriban avantgardistaként tartották számon magukat; újságíróskodott és regényei jelentek meg, a Korunk, a Szép Szó munkatársa volt, József Attila lett a barátja s más, akkor ifjú forradalmárok; megjelent a Bűntudat című vallomása. A fasizmus elűrhódásának idején az Amerikai Egyesült Államokba menekült, s ott a hazai irodalom kiválóinak hírveréséért és megbecsültetéséért vívott angolul megjelent cikkeiben; hazatért a negyvenes években, más hely nem lévén, mely befogadja; az elhagyott, elárvult, pusztuló dormándi kúriába, ahol már csak édesanyja élt, s ahonnan mint drámaíró köszönt vissza Budapestre. A felszabadulás után végre megtelepedhetett Pesten, élhetett már csak az írásnak és csak írásból, írta és kiteljesítette életművét; egy ízben hivatalos elismerést is nyert:

államunk kitüntette munkaéremrendjével, a munkáéval, amit szüntelenül végzett haláláig, hiszen munkája a másokért való gondolkodás megszakíthatatlan ténykedése volt. Ennyiféle foglalkozás között is egyazon munkálkodásban égve kifelé, az emberek felé, volt és van, mert maradt az emlékezetben egy egységes szereparca. A vállalt feladat szerepét élő Remenyik-arc.

Remenyiket — szégyen, de kezdjük a vastagjával —, általában kevésbé ismerik. Ha megkérdez az ember húsz átlagosan művelt olvasót, olyat, aki maga soha írásra nem vetemedett, nevét legfeljebb kettő-három ismeri s az is legfeljebb két munkáját. Ma is elsősorban még mindig az írók írója. Minden valamirevaló jelentősebb kortárs kiváló írónak tartja, ám kiadói, lektorain kívül olyat, aki minden művét olvasta volna, vagy helyesebben és pontosabban: aki legalább mind a „két” Remenyiket jól ismerné — még nem találtam. Holott a legdurvább skatulyázás szerint is nem „két”, hanem legalább „háromféle” Remenyik művet illeték tudni és számon tartani. A korai, a satirikus regények, filozófikus komédiás művek íróját; a hazai tárgyú regények és vallomások Remenyikét és a színdarabíró Remenyiket. Az életmű ismeretéből ekkor még alaposan hiányoznának a tanulmányok, a kaland-, életrajz regények, novellák, cikkek, az apokrif Voltaire levelek.

Mit jelent hatásában Remenyik formaművészete? S mi sorsa? Nemrégiben B. Nagy László beszélt a rádióban Remenyik színműveiről. A Blőse úrék mindenkinek tartoznak című, műfajilag talán tragikomédia ismertetése kapcsán valami olyast mondott, hogy nemcsak szerencsétlen Blőse úrék tartoznak mindenkinek olyanannyira, hogy a joggal bizalmatlan kereskedők még a hitelbe adott koporsót is kénytelenek voltak lefoglalni — ám az egész hazai színművészet tartozik Remenyiknek, a drámaírónak. Tartozik neki elmulasztott színpadravitellel, elismeréssel, értékeléssel. Ezt a drámát már 1934-ben megírta. Két másik színművével együtt a Szépirodalmi Kiadó 1963-as kiadásából

BARACSI FERENC

JÁNOKY SÁNDOR

ismertem meg, és ámulva olvasom a borítólapp belsején a szerény sorokat: „A hangvételen, gondolati jellegében és formai megoldásában Brechre emlékeztető — de már Brecht ismerete előtt írott társadalmi szatíra”. Brecht előtt. És ha vele egy időben és ha nyomában? A kapitalizmus korhadó épületének eresztékeit orkánként rázó érdekes, bizarr, ötletes döbbenetes tragikomédia csak azért nem került színpadra, mert rossz időben írta meg? (1934.) És jó időben, negyvenöt óta, vagy éppen Brecht után miért nem került vajon bemutatásra soha? Mert magyarul szól az emberiség nagy bajáról? Mert az előbb bemutatott Brecht után, a sorrendiség miatt, szekundernek hatott volna? Vagy hát Remenyik szerencsétlen, sikertelen ember, mindig is pechje volt, vele nincs mit kezdeni?

Ott voltam az Atyai ház, a szép mély és szomorú, a didergetően megható Atyai ház 1943-as bemutatóján. Ez a darab a szubjektív idő első színpadi ábrázolása hazai színpadon.

Remenyik igazi élő hús-vér alakokat elsősorban színműveiben és először ebben a drámájában teremtett. Krudy legközelebbi rokona ő itt, de színpadi rokona.

A második és egyetemesebb tárgyú Remenyik dráma a Vén Európa hotel már nem került színpadra. A felszabadulás után éledező színjátszásunk hosszú ideig nem kísérletezett újszerűvel? Nincs jogom az okokat kutatni. Csak kérdezem, mintegy magamtól s egészen csüggedten: törvényszerű az, hogy ha egy színdarab a keletkezésének első egy-két évében nem kerül bemutatásra, örökre könyvbe, nyomtatásban temetődjek? A Vén Európa hotel nem formabontó. Jelképező ereje viszont ugyancsak vetekedik a jelképes ábrázolásban jeleskedő Dürrenmattal.

Ha színész lennék, minden erőmmel vívnék érte, hogy Remenyiket játszhasam most, amíg nem késő. Amíg még e bemutatás eldöntheti, hogy egyetlen korszak valóban időszzerű új színpadot formáló darabjai-e, vagy még azontúl is fontos, időtálló művek ezek. Ezért vívnék — holott amolyan

igazán jó nő szerepei nincsenek is, vagy inkább csak alig vannak Remenyiknek.

Férfidráma a Saroküzlet is, melyben egy kis vétségéért éppen börtönbüntetését letöltött ifjú geológust világméretű gengszterek rabolnak el ahhoz a csalárd vállalkozáshoz, hogy az „északi sarkra küldjék” az ott „vásárolt szénmezők és platina lelőhelyek” feltárására. Erre a családságra Polár társaság címen részvénytársaságot alapítanak, részvényeket bocsátanak ki, milliókat zsebelnek be. Foglyuk, aki természetesen el sem indul az északi sarkra egy zug-kikötőben, elrejtett hajón él és kétségbeesett drámáját vivja a becsületért, ám nincs módja rá, hogy ne csaljon ő is, hogy igazat tegyen, hogy a gyalázatban ne vegyen részt. Van ebben a Saroküzletben néhány óriási színpadi jelenet. A részvényjegyzésért a pénztár előtt libasorban tülekedő anyák, csecsemők katonák, vakok: a pénzéhes emberiség vitustánca.

Mi újat hozott hát az irodalomba?

S felelhetném rá szorgosan: a dzsentri büntudatot, leszámolást egy régi világrenddel, távoli világrészekben élő emberek történeteit, a polgárság tragikomikus haláltáncát, mint tematikát. Megírta a szegények és tehetetlenek, az eszköz nélküliek és kiszolgáltatottak honvágyát. S azt, hogyha megszokható lenne a szegénység és kiszolgáltatottság, semmivé foszlanék a honvágy. Megírta az idegenség kínját. Az otthonában, a családban, az osztályban idegent; a kiszakadót, világgá menőt és az örökre elidegenedőt. Hogy aki magányos és idegen volt életében, az marad halálában is. Milyen kevéssre s milyen reménytelenül sokra vágyott Remenyik Zsigmond: hálás emlékezetre a továbbélők, az utódok szívében. Nem ezt, nem ezt kívánom neki búcsúzásul, hanem új lombokat. Hazai cserfalombot és messzi világok pálmaágait. Új nézőket és olvasókat és színpadot. Színpadi viszontlátást minél előbb.

Részletek a Kortárs 1964. áprilisi számában
megjelent tanulmányból.

DEVAY CAMILLA

A rendező a Saroküzletről

MONÓS ATTILA

Hogyan kifejezni azt, ami kérlelhetetlenül kegyetlen a kapitalista gazdasági életben, hogyan megrajzolni azokat az embereket, akik ezt a gépezetet irányítják, hogyan kifejezni a tisztaság és az igazság felé törő ember szálnalmas vergődését e kérlelhetetlen világban?

Az égetően aktuális tartalmi mondanivalón kívül Remenyik Zsigmond darabjának formai megoldása az, ami a legizgalmasabb feladatot jelentette munkánkban.

Felvillantani azt, ami a sokszínű csillogás alatt groteszk és embertelen, bizonyítani azt, hogy Remenyik Zsigmond mai író és az általa élénktáruuló világ ma is olyan, mint amilyennek ő a negyvenes években megírta.

ŐSBEMUTATÓ
REMENYIK ZSIGMOND
SAROKÜZLET

Szatíra 3 felvonásban

Szereplők:

Moran	BARACSI FERENC
June	DÉVAY CAMILLA
Bert	PATHÓ ISTVÁN
Guaton	FEKETE TIBOR
Clean	MEZEY LAJOS
Kocsmáros	JÁNOKY SÁNDOR
Teheráni követ	Jászay-díjas
Eimmer hajóskapitány	MAJOR PÁL
Collin	
Egy fiatal ember	PIRÓTH GYULA
Rikkancs	
Lipps újságíró	FORRÓ PÁL
Borbély	GYULAY ANTAL
Kikiáltó	
Kopasz úr	UNGER RUDOLF
Kalauz	KÖLGYESI GYÖRGY
Bill	
II. Rikkancs	KUPPÁN FERENC
Funker	

Zenéjét összeállította: RÓNAI PÁL

Díszlettervező: CSINÁDY ISTVÁN,
Jászay-díjas

Jelmeztervező: MÁRTON ALADÁR

Rendező: **MÓNOS ATTILA**

MEZEY LAJOS

REMENYIK ZSIGMOND önmagát a bűntudat írójának vallotta, mások ezt azzal egészítették ki: a felelősségérzeté. Az emberi értelmetlenségek miatt érzett felháborodását sokszor fanyar gúnynyal, sokszor keserű szatírával fejezte ki. 1960-ban új kiadásban jelent meg egy kötetben két érdekes regénye: az Óserdő és a Vész és Kaland. A régi művek elé új előszót írt. Ebből közlünk az alábbiakban részleteket.

„Az emberiséget a kísérletezés, a kíváncsiság és az elégetlenség emelte ki őskori állapotából és amióta csak történelmét ismerjük, mindig is az hajtotta előre és hajtja ma és a jövőben is, remélhetőleg és lehetőségeiben nagyszerű jövője, sőt túl ezen nemcsak elviselhető, de kíváncsatos társadalmi rendjének megvalósítása felé. Ifjúkoromban, a vándorlások évei alatt, minderről igen keveset tudtam, legfeljebb csak valamicskét éppen, azt is csak a bennem nyilván még szunnyadó író és gondolkodó intuíciója alapján, bizonytalanul és sejtelmesen, de hogy belévettem magam az életbe, méghozzá alig húszéves koromban, tehát a férfikor előtt, megvilágosodott előttem nemcsak a társadalmak és gazdasági berendezkedések rendje, igazságtalansága, kuszáltsága és abszurditása, de úgy ahogy van, az egész emberiség. Szegény voltam és lehet mondani, vándorlásaim egész ideje alatt szegények között éltem, így ismertem meg életüket, végyaikat, szenvedésüket, kiszolgáltatottságukat, testüket és lelküket. Amit körükben tapasztaltam, magam is osztályrésze lévén sorsuknak, oldalukra állított egy egész életre, méghozzá érzelmileg éppúgy, mint értelmileg, tántoríthatatlanul. Érhetett ennél bárkit nagyobb szerencse, kérdem, rejtett méhében ennél nagyobb ajándékot bárki számára a sors, és ha úgy tetszik, az ifjúság, az elégetlenség, a kíváncsiság és a kaland, minthogyha teméntelen megpróbáltatás árán is, de megismerhette az emberiség tisztességes szándékait, emberhez méltó vágvát és jövőjét az igazságot. Ma is — és amíg csak élek, mindig és változatlanul — minden rokonszenvem azé az alig húszesztendő fiatal-emberé, aki minden kényszerítő ok nélkül bár, de vállalni

mert megpróbáltatást, szenvedést, nélkülözést és veszélyt és minden számba vehető segítség nélkül, jóval kevesebb segítségre számítva, mint elmúlt századokban országról országra vándorló mesterlegények, nekiindult a világnak, hogy onnan visszatérve, ha képessé teszi rá ereje és a sors, tudását országa, népe és ha munkássága arra érdemessé teszi, az egyetemes emberiség szolgálatára ajánlja fel és hasznosítsa erőit.

Jelen kötetem és talán egész életem tanulságával kapcsolatban két tanácsot hátrahagyhatok a jóra való emberiségnek. Az egyik ma még talán megvalósíthatatlan — ebben a kavargó, alakuló és formát nyerő világban még teméntelen a gyanakvás, az óvatosság és a bizalmatlanság. De eljön a kor — talán már alakul is az idő méhében —, amikor szükségét látja majd a világ, hogy hatalmas testét benépesítő népei megismerjék egymást. Méghozzá közvetlen közletről, személyes tapasztalatok útján. Az emberek mindenütt egyformák, vagy ha még ma nem is, de egyformává válnak majd, méghozzá nem is az idők végtelenjében, de most már szinte kiszámítható, egy rövid évszázad alatt. Megismerve egymást, szertefoszlanak és füstté válnak majd a ma még az emberiség testét gyötrő társadalmi babonák, vallási előítéletek, és ami talán a legszörnyűsegebb mindennek között: a faji gyűlölet. Mert az egységes emberiség egy test, és ezt — eljön a kor — be is fogja látni a ma még szétzaggatott, önhitt és békétlen emberiség. Másik tanácsom, amit hátrahagyhatok, méghozzá e kötetem tanulságai után: minden egyéb tudományon, műveltségen és ismereten kívül neveljük fizikai, testi munkára is utódainkat, gyermekeinket. A fizikai munka nem csupán egymáshoz hozza közelebb az embereket, nem csupán gőgjüket, önhittségüket, mondhatnám azt is, hogy iskolázott műveletlenségüket nyírálja meg és alakítja át értelemmé és belátássá, de közelebb is hozza a földhöz az embereket, ahhoz a földhöz, melynek porából vétettünk és melynek anyagával — legyen az kő, fa, víz, madár, emlőállat vagy csúszómászó és bármi más — azonosak vagyunk.

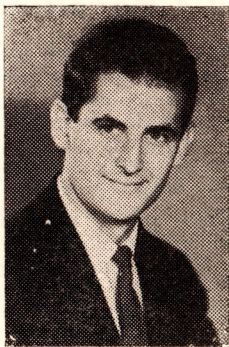

FEKETE TIBOR

A Saroküzletről

Az az író, aki elhagyva a szülői házat és az egész dzsentri világot, nyitott szemmel, forrongó hittel de üres zsebbel fiatalon és meglett férfiként is bejárta a földgömb mindkét féltekét — csakis az tud ilyen maró szatírában véleményyt mondani üzletről, pénzről. Remenyik Zsigmond regényei, elbeszélései sorra számot adnak az olvasónak arról, mit látott, mit tapasztalt Észak- és Dél-Amerikában, a nagy üzletek és nagy lehetőségek hazájában. S mikor az elbeszélő módszer már nem elég, mert a téma vizuális meglevenítést is kíván, amikor a leírt szó kevesebb, mint az elhangzott, amikor az alakok már annyira élnek, hogy a könyv holt betűi közé már nem szoríthatók, akkor Remenyik mondani-valójával kilép a nagyközönség elé, a színpadhoz fordul. És ezekben a színpadi művekben harsányan kiáltja: kis ember, vigyázz, ha könnyen akarsz gazdagodni, akkor azon csak a nagyok nyerhetnek. Lehet, hogy az a kép, amit Remenyik 1936-ban a pénz világáról festett, még túl erős színezetűnek tűnt — ma azonban már annyival többet tudunk a világról, hogy az általa mutatott kép teljesen reálisnak tűnik. A mai fiatalok számára többnyire ismeretlen fogalomnak hangzik: tőzsde, részvényjegyzés, értékpapírok, hossz és bessz — de ebből a műből meg fogják érteni azokat az emberi és embertelen indítékokat, amelyek a darab hőseit viszik a gátlástalan pénzszerzés útjára.

FORRÓ PÁL

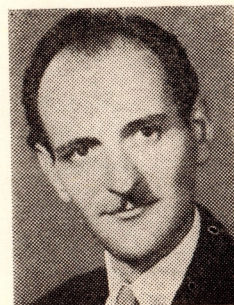
GYULAY ANTAL

PIRÓTH GYULA

MAJOR PÁL

KÖLGYESY GYÖRGY

Jelmeztervező:
MÁRTÓN ALADÁR

Bert: Felejtsük el, hogy valamikor is láttuk egymást! Semmiféle üzletben benne lenni nem akarok!...

Moran: Benne lenni, Mr. Mully, ez különben is túlzás!... Ön, mint afféle kezdő, legfeljebb szolgálatunkra áll!... Ön most meg van győződve, hogy szívességet tett nekiink!... Szegényes fantázia!... Mondja, gondolkozott maga azon, miféle élet állott volna ön előtt, ha a fegyház kapujában nem várják ezek a derék férfiak?... Tegye meg a szívességet és erőltesse meg kissé az agyát!...

Bert: Nem akarok beképzelt lenni, de azt hiszem, elég jó geológus vagyok!... Természetesen mögöttem van ez a négy év... ezzel kapcsolatban biztos vagyok azt is tudja, hogy kerültem abba bele!... Másnak a kontójára, lehet mondani teljesen hülyén és ártatlanul!... De még ha kinn hálók is az országúton, vagy megyek Kanadába, Ausztráliába, Venezuelába... akármilyen bányába segédfelügyelőnek... efféle sötét ügyletbe többé nem bonyolódok!...

Moran: (Berthez fordulva, nyájasan) Kedves Mully, maga úgy beszél, mintha csak azt akarná hogy minden percben jobban becsüljem magát!... Első eszt életemben hogy valaki visszaad valamit régi hitemből!...

Bert: (határozottan öklével az asztalt csapkodva) Ideje, hogy végre kinyissam a számat, Mr. Moran! Nagyon jól tudom, miről van szó!... A maguk üzle-

téhez olyan ember kell, akinél, mint ahogy mon-
dani szokták, minden kötél szakadt! Egy mindenre
kész és elkeseredett egyén... aki már börtönben is
ült... akinek nincsenek skrupulusai!... Egy ál-
dozat ezt mondanám, ha szeretném a fellengzős sza-
vakat! (közben — nagyobb nyomaték kedvéért, ököl-
lel az asztalon dörömböl) Egy ostoba fickó, ez a
valóság, akit meg lehet zsarolni, akit kétségbe lehet
ejteni... holmi piszkos, régi és idejét múlt, ha kell
hamisított bizonyítékokkal... akit fel lehet hasz-
nálni és el lehet ejteni, ha már éppen szükség nin-
csen rá... hát erre én Mr. Moran, nem vállalko-
zom!...

Moran: (a két ügynök felé) Ne vegyék rossz néven, Mr.
Clean és Guaton, de felkérem önöket, vonuljanak
vissza... be kell vallanom, nehezen bírom a sza-
gukat! Vegyenek forró fürdőt és súrolják le egy-
másról az út porát! (Clean és Guaton már nem is
hallják ezt, mert közben a fotelokban e'szendered-
tek, elterpeszkedve, akár a disznók.) Még egy ne-
gyedórája van, Mr. Mully, az alakuló gyűlés negyed-
óra múlva kezdődik, tehát még tíz percig nyugod-
tan furdalhatja a lelkiismeret!... Egyébként ott
hagyta el, hogy az expedíció vezetésére nem vállal-
kozik, inkább megy Ausztráliába, Kanadába vagy
Venezuelába; akármilyen bányába segédfelügyelő-
nek, semmint hogy a mi saroküzletünk szolgálatába
álljon!... Kérem, folytassa!...

Bert: Ahogy ön beszél, Mr. Moran, pontosan olyan, mintha
a vágóhídon, marhák taglózása közben Beethoven-
szimfóniát játszanának!... Tudja mit, most már
nem vagyok tekintettel semmire!... Jól tudom,
mire megy ki maguknál az efféle expedíció!...
Részvényjegyzés, tőzsdemanipuláció, szélhámosság,
bíróági tárgyalás és börtön!... Önhöz hasonló vál-
lalkozók rajtam egyszer már elverték a port!...

Díszlettervező:
CSINÁDY ISTVÁN

Apocalipsis Humana *kötetei*

Bolhacirkusz
Mese habbal
Nagytakarítás
Bűntudat
Téli gondok
Sarjadó fű
Vész és kaland
Őserdő
Amerikai ballada
Északi szél
Élők és holtak
Por és hamu
Vándorlások könyve
Ősök és utódok
Bolond história
Könnyű múzsa
Pernambucói éjszaka
Nem is olyan rettenetes
Ágrella emléke
Ebből egy szó sem igaz
Afrikai románc
Ismeretlen Voltaire-levelek
Jordán Elemér első hete
a túlvilágon
Kisvilág

Színművek:

1. Blőse úrék mindenkinek tartoznak 1934.
2. Saroküzlet 1936.
3. „Vén Európa” Hotel 1939.
4. Anyai ház 1942.
5. Akár tetszik, akár nem 1943.
6. Pokoli disznótor
7. A rombadőlt bálvány 1953.
8. Kard és kocka 1954.

Remenyik művei

„Az ember Remenyik művészetével is úgy jár, mint ő maga az étellel, csakhogy az utat ellenkező irányban teszi meg. A groteszk ötletek, elrajzolások, túlzások parancsoló erővel kényszerítik az olvasót, hogy elhiggye ezt a világot és elfogadja valóságnak. És nemcsak akármilyen valóságnak, hanem érvényesnek és hitelesnek, egyenértékűnek azazal, amit tájékozódása és világról szerzett tapasztalatainak szűrése közben, talán csak merőben gyakorlati céllal, magának megformált. Egyetlen oldal elég ebből a szerzőből, hogy lebilincseljen; és akit az életmű vonzása magához ragadott, XX. századi irodalmunk egyik legegységibb, legelgondolkoztatóbb szellemi kalandjának lett részévé általa.”

Vajda Endre tanulmányából.
Látóhatár 1964. augusztus.

JÖN!

JÖN!

TÖRÖK REZSŐ—HORVÁTH JENŐ
ZENÉS BOHÓZATA

A GYEREKET A GÓLYA HOZZA

Ara: 2,— Ft

64. 6297 BNYV Kecskemét — F. k.: Nádasdy Ferencné

Szerkesztő: Siklós Olga